ארווין יאלום

הריפוי של שופנהאואר

מאנגלית: כרמית גיא

משרד החינוך והתרבות
מרכז חינוך מחוזי
ספרית
מס' מערכת 66253...001...001
מס' מיון PS 3575
.A39 S3416
2004

כנרת בית הוצאה לאור

אותי, ניצלתי את המצב וניצלתי מינית כמה מהן, כולל קרובת משפחה של מרים."

הקבוצה השתתקה. כולם חשו אי נוחות, נמנעו מלפגוש את מבטי האחרים: כמה הקשיבו לציוציו הצווחניים של הפרוש שישב בין ענפי עץ האדר היפני האדום מעבר לחלון. מפעם לפעם במשך שנים רבות של הנחיית קבוצות הצטער ג'וליוס על שלא היה לו שותף לטיפול. זה היה אחד המקרים הללו.

לבסוף הכריח את עצמו טוני לפלוט כמה מילים: "נו, מה קרה לחברויות הללו?"

"הן דעכו ולבסוף התפוגגו לחלוטין. במשך השנים פגשתי כמה מהנשים האלה במקרה, אבל אף אחד מאיתנו לא הזכיר זאת. היתה המון מבוכה. והמון בושה."

"אני מצטערת, ג'וליוס," אמרה פאם, "ומצטערת על אשתך — לא ידעתי על זה — ומובן שלא ידעתי על... על... היחסים האלה."

"אינני יודעת מה לומר לך, ג'וליוס," אמרה בוני. "זו הרגשה מביכה נורא."

"הרחיבי את הדיבור על המבוכה, בוני," אמר ג'וליוס וחש בנטל התפקיד שחייב אותו להיות המטפל של עצמו בקבוצה.

"זה משהו חדש לגמרי. זו הפעם הראשונה שחשפת את עצמך בצורה כזו בקבוצה."

"המשיכי. רגשות?"

"אני מרגישה מתוחה נורא. נדמה לי שזה בגלל שהכול כל כך מעורפל. אם אחד מאיתנו," נופפה בזרועה סביב, "מביא משהו מכאיב לקבוצה, אנחנו יודעים מה לעשות — זאת אומרת, אנחנו נכנסים ישר לעבודה, גם אם אנחנו לא יודעים בדיוק איך לעשות זאת. אבל איתך, אני לא יודעת..."

"נכון, מה שלא ברור זה למה אתה מספר לנו," אמר טוני, רכן קדימה וכיוון את עיניו מתחת לגבותיו העבותות. "הרשה לי לשאול משהו שלמדתי ממך. למעשה, זה עלה בשבוע שעבר. למה עכשיו? האם זה בגלל שיש לך עסקה עם פיליפ? רוב האנשים כאן אומרים 'לא' — העסקה הזאת חסרת טעם. ואולי אתה זקוק לעזרה בנוגע לרגשות שעוד נותרו בך מאז האירוע ההוא? זאת אומרת, הסיבות שלך לחשיפה לא ברורות. אם אתה רוצה את התגובות האישיות שלי, אין לי שום בעיה עם מה שעשית. אני

אומר לך בגלוי, אני מרגיש בדיוק כפי שאני מרגיש כלפי סטיוארט וגיל ורבקה – אני אישית לא מבין מה הבעיה עם מה שעשית. אני יכול לראות גם את עצמי נוהג כך. אתה בודד, מתוסכל מבחינה מינית, כמה חתיכות רוצות לנחם אותך, אתה מרשה להן, וכולם נהנים. יש להניח שגם הן נהנו. זאת אומרת, אנחנו מדברים על נשים כאילו רק משתמשים בהן ורק מנצלים אותן. מרגיזה אותי, באמת מרגיזה אותי, התמונה של גברים שמתחננים לחתיכת מין, והנשים, שיושבות על כס המלוכה שלהן, מחליטות לזרוק להם עצם או לא. כאילו הן לא נהנות."

טוני פנה לשמע רחש שעלה מכיוונה של פאם, שטפחה על ראשה וכיסתה את פניה בידיה, והבחין כי גם רבקה מניחה את ידיה על ראשה. "אוקיי, אוקיי, אולי אזרוק את הקלפים האלה ואשאר עם הקלפים שאומרים, למה עכשיו?"

"שאלה טובה, טוני. אני מעריך את העובדה שאתה מאלץ אותי לפעול. לפני כמה דקות הצטערתי על כך שאין לי כאן מטפל שותף שיעזור לי, ואתה בא ועושה את העבודה. אתה טוב בזה. טיפול עשוי להיות קריירה טובה בשבילך. בוא נראה. למה עכשיו? שאלתי את עצמי את השאלה הזאת פעמים רבות, ובכל זאת זו הפעם הראשונה שהיא מוצגת לי. ראשית, נדמה לי שאתה צודק בהחלט, זה לא בגלל העסקה שלי עם פיליפ. אבל אינני יכול לפסול על הסף את הרעיון הזה, משום שיש משהו בדבריו על יחסי ה'אני־אתה'. אצטט את פיליפ, הרעיון 'אינו נטול ערך'." ג'וליוס חייך אל פיליפ, אך לא זכה בחיוך בתגובה.

ג'וליוס המשיך, "מה שאני מנסה לומר הוא שיש בעיה מסוימת עם היעדר הדדיות ביחסי טיפול אותנטיים – זו שאלה מסובכת. לכן הצורך להתמודד עם הבעיה הוא אחת הסיבות שלי להיענות לאתגר של פיליפ."

ג'וליוס רצה תגובה. הוא חש שהאריך בדיבור. עתה פנה אל פיליפ, "מה אתה מרגיש בנוגע למה שאמרתי עד כה?"

פיליפ טילטל את ראשו, המום משאלתו של ג'וליוס. לאחר רגע מחשבה אמר, "נדמה שיש כאן הסכמה על כך שאני נמנה עם מי שבחרו לחשוף הרבה. זה לא מדויק. מישהי בקבוצה גילתה משהו על ההתנסות שלה איתי, ואני גיליתי מה עשיתי רק למען הדיוק ההיסטורי."

"אתה רוצה לומר לי איך זה מתקשר למשהו?" שאל טוני.

"בדיוק," אמר סטיוארט. "אם כבר מדברים על דיוק, פיליפ! ראשית,

למען הדיוק, אני לא שייך לאלה שחושבים שחשפת את עצמך. אבל יותר מכול אני רוצה לומר שהתשובה שלך רחוקה מאוד מהמטרה. אין לה שום קשר לשאלה של ג'וליוס על הרגשות שלך."

פיליפ נראה כאילו אינו מתרגש מן הדברים. "אוקיי, נחזור לשאלה של ג'וליוס – אני חושב שהשאלה שלו בילבלה אותי, משום שלא היו לי רגשות. לא היה שום דבר בדבריו שחייב תגובה רגשית."

"לפחות זה רלוונטי," אמר סטיוארט. "התגובה הקודמת שלך היתה פספוס גמור."

"נמאסו עלי משחקי הפסאודו־דמנציה שלך!" פאם טפחה על ירכה בזעם וירקה את המילים לעבר פיליפ. "נמאס עלי הסירוב שלך לתת לי שם! ההתייחסות אלי כאל 'מישהי בקבוצה' מעליבה ומפגרת."

"כשאת מדברת על הפסאודו־דמנציה שלי את מנסה לומר שאני מעמיד פני בור?" אמר פיליפ וחמק ממבטיה הנזעמים של פאם.

"תודה לאל," אמרה בוני ונשאה את זרועותיה. "זו הפעם הראשונה. שניכם מודים זה בקיומו של זה, אתם ממש מדברים."

פאם התעלמה מהערתה של בוני והמשיכה לדבר אל פיליפ. "פסאודו־דמנציה זו מחמאה לעומת החלופה שלה. אתה אומר שאתה לא מוצא בדבריו של ג'וליוס כל סיבה לתגובה. איך יכול מישהו לא למצוא תגובה כלפי ג'וליוס?" עיניה של פאם ברקו.

"למשל?" שאל פיליפ, "את בוודאי חושבת על משהו שאני אמור להרגיש."

"מה דעתך על הכרת תודה על כך שהוא התייחס ברצינות אליך ואל השאלה המופקרת השאלה חסרת הרגישות שלך. מה דעתך על כבוד על כך שהוא מקיים את הבטחת האני־אתה שלו. ואולי צער על מה שהוא עבר. או הימשכות אל ואפילו הזדהות עם הרגשות המיניים חסרי הרסן שלו. או הערצה לנכונותו לעבוד איתך, עם כולנו, למרות הסרטן שלו. וזו רק ההתחלה." פאם הגבירה את קולה: "איך ייתכן שאין לך כל רגש?" פאם התיקה את מבטה מפיליפ וניתקה את המגע ביניהם.

פיליפ לא השיב. הוא ישב דומם כבודהא, רוכן מעט בכיסאו, עיניו נעוצות ברצפה.

בדממה העמוקה שהשתררה אחרי התפרצותה של פאם תהה ג'וליוס כיצד עליו להמשיך. לעתים קרובות הדרך הטובה ביותר היא לחכות – אחת מאקסיומות הטיפול האהובות ביותר עליו היא להכות בברזל בעודו קר!

ג׳וליוס בחן את תהליך הטיפול כרצף מתחלף: ראשית, ביטוי רגשי, שנית, הבנה שקטה יותר ואינטגרציה של הרגש הזה. טוב, היו היום המון ביטויי רגש, חשב. אולי יותר מדי. מוטב לעבור להבנה ולאינטגרציה. הוא בחר בנתיב המעורפל ופנה אל בוני, "מה דעתך על ה׳תודה לאל!׳?"

"שוב קראת את המחשבות שלי, ג׳וליוס? איך אתה עושה את זה? בדיוק חשבתי על הבדיחה הזאת, והתחרטתי. אני חוששת שהדברים לא יצאו כראוי ונשמעו לגלגניים. נכון?" היא הביטה בפאם ואחר כך בפיליפ.

"לא חשבתי על זה קודם," אמרה פאם. "אבל כשאני חושבת על זה עכשיו, כן, היה בהם משהו לגלגני."

"מצטערת," אמרה בוני. "אבל יש כאן דוד רותח, את ופיליפ צולפים זה בזה עם כדורי הביליארד האלה — פשוט חשתי הקלה בזכות הישירות. ואתה?" פנתה אל פיליפ. "אתה כועס על ההערה שלי?"

"מצטער." פיליפ הוסיף להביט מטה. "היא לא נקלטה. הדבר היחיד שהייתי מודע לו היה הזעם בעיניה."

"עיניה?" שאל טוני.

"בעיניה של פאם." הוא פנה אל פאם וקולו רטט לרגע. "בעיניך, פאם."

"אוקיי, בן אדם," אמר טוני, "עכשיו אנחנו מתקדמים."

"פחדת, פיליפ?" שאל גיל. "לא קל להיות בצד המקבל של דבר כזה, נכון?"

"לא, הייתי עסוק אך ורק בחיפוש אחר דרך למנוע מהמבטים שלה, מהמילים שלה, מדעתה עלי, להטריד אותי. אני מתכוון, פאם, מהמילים שלך, מדעתך."

"נשמע כאילו לך ולי יש משהו מן המשותף, פיליפ," אמר גיל. "אתה כמוני — לשנינו יש בעיות עם פאם."

פיליפ הביט בגיל והינהן, הנהון של הכרת תודה, חשב ג׳וליוס. כאשר התברר שפיליפ אינו מתכוון להרחיב את הדיבור, סקר ג׳וליוס את הקבוצה כולה בניסיון לצרף לשיחה עוד חברים. הוא מעולם לא החמיץ הזדמנות להרחיב את רשת קשרי הגומלין: כמו מטיף מאמין גרס כי ככל שגדל מספר החברים המעורבים בקשר הגומלין, כך עולה יעילותה של הקבוצה. הוא רצה לקשור את פאם להתרחשויות — ההתפרצות שלה על פיליפ הוסיפה להדהד באוויר. לשם כך פנה אל גיל, "גיל, אתה אומר שלא קל

להיות בצד המקבל של הדברים של פאם... בשבוע שעבר התייחסת אל פאם כאל השופטת הראשית — אתה יכול להרחיב?"

"אלה סתם הקשקושים שלי, אני יודע, אני לא בטוח, ואני לא יכול לשפוט, אבל..."

ג׳וליוס קטע אותו. "עצור! נקפיא את ההתרחשות. ברגע זה." הוא פנה אל פאם: "תבחני את מה שגיל אמר. האם זה קשור לדבריך על כך שאת לא מקשיבה ולא מסוגלת להקשיב לו?"

"בדיוק," אמרה פאם. "התגלמותו של גיל. תראה, גיל, זה מה שהכרזת עכשיו: ׳אל תשימו לב למה שאני עומד לומר. זה לא חשוב — אני לא חשוב — זה רק החומר שלי. אני לא רוצה להעליב איש. אל תקשיבו לי.׳ לא זו בלבד שאתה מבטל את עצמך, אלא שזה חסר טעם. הקריאה הזאת ממש מייגעת. אלוהים אדירים, גיל! יש לך משהו לומר? פשוט קום ודבר!"

"נו, גיל," שאל ג׳וליוס, "אילו התכוונת לומר את הדברים בפשטות, בלי הקדמות, מה היית אומר?" תעלול הקול המתנה המוכר והטוב.

"הייתי אומר לך — לך, פאם — את השופטת שאני חושש מפניה כאן. את שופטת אותי. לא נוח לי — לא ככה, אני ממש מפוחד בנוכחותך."

"אלה בהחלט דיבורים ישירים, גיל. עכשיו אני מקשיבה," אמרה פאם.

"ובכן, פאם," אמר ג׳וליוס, "יש כאן שני גברים — פיליפ וגיל — שמביעים פחד מפנייך. מה תגובתך?"

"כן — תגובה גדולה: זו הבעיה שלהם."

"האם ייתכן שזו גם הבעיה שלך?" אמרה רבקה. "אולי גם גברים אחרים בחייך הרגישו כך?"

"אחשוב על כך."

"משוב, מישהו רוצה לתת משוב על חילופי הדברים האחרונים האלה?" שאל ג׳וליוס.

"אני חושב שפאם מתחמקת," אמר סטיוארט.

"אני מסכימה. יש לי הרגשה שאת לא רוצה לחשוב על כך יותר מדי, פאם," אמרה בוני.

"נכון, את צודקת בהחלט. אני חושבת שעדיין מכאיבים לי הדברים שרבקה אמרה, שהיא רוצה להגן על פיליפ מפני הזעם שלי."

"זו דילמה, פאם, לא?" אמר ג׳וליוס. "כפי שכרגע אמרת לגיל, את

מעריכה משוב נקי מבלבולי מוח. אבל כשאת מקבלת אותו, אח כמה שהוא מכאיב."

"נכון – לכן אולי אני לא קשוחה כפי שאני נראית. ורבקה, זה באמת כאב."

רבקה אמרה, "מצטערת, פאם; לא לכך התכוונתי. לתמוך בפיליפ אין פירושו בהכרח לתקוף אותך."

ג'וליוס המתין ותהה לאיזה כיוון עליו להנחות את הקבוצה. היו אפשרויות רבות. הזעם והשיפוטיות של פאם עמדו על סדר היום. ומה בדבר הגברים האחרים, טוני וסטיוארט? היכן הם? והתחרותיות בין פאם לרבקה עודנה על סדר היום. או שמא מוטב שהקבוצה תטפל בעסק הלא גמור של בוני ודבריה הלגלגניים? ואולי מוטב להתמקד בהתפרצות של פאם כלפי פיליפ? הוא ידע שמוטב להתאזר בסבלנות; תהיה זו טעות לדחוף אותם בקצב מהיר מדי. רק לאחר כמה פגישות תתאפשר התקדמות מוגדרת לכיוון ההפשרה. אולי עשו די להיום. קשה לשפוט; פיליפ לא הסגיר כמעט דבר. אבל אז, להפתעתו של ג'וליוס, עלתה הקבוצה על דרך בלתי צפויה לגמרי.

"ג'וליוס," אמר טוני, "אני תוהה אם אתה בסדר עם התגובה על הדברים שחשפת."

"לא הגענו רחוק. תן לי לחשוב על מה שקרה. סיפרת לי מה הרגשת, כך עשתה גם פאם, ואחר כך היא ופיליפ נכנסו לקטע של חוסר היכולת שלו לחוש רגש כלשהו כלפי החשיפה שלי. ואתה, טוני, לא עניתי על שאלת ה'למה־עכשיו' שלך. הרשו לי לחזור אליה." ג'וליוס נזקק לשהות קלה כדי לארגן את מחשבותיו, מודע היטב לכך שלחשיפה העצמית שלו, או של כל מטפל, יש תמיד משמעות כפולה: ראשית, כל מה שהוא מפיק מכך לעצמו, ושנית, הדוגמה שהוא מהווה לקבוצה כולה.

"אני יכול לספר לכם שלא התכוונתי להירתע מחשיפת מה שחשפתי. כלומר, כמעט כל הנוכחים כאן ניסו לעצור בעדי, אבל הייתי עיקש ונחוש לגמרי להמשיך. זה מאוד לא רגיל לגבי, ואני לא בטוח שהבנתי את העניין כולו, אבל נדמה לי שיש כאן משהו חשוב. שאלת, טוני, אם לא ביקשתי עזרה – ואולי סליחה. לא, זה לא היה זה. סלחתי לעצמי כבר לפני הרבה זמן, לאחר שנים של עבודה על כך עם חברי ועם מטפל. דבר אחד אוכל

לומר לכם בוודאות: בעבר, כלומר, לפני המלנומה שלי, לא הייתי מעלה על דעתי בשום פנים ואופן לומר את מה שאמרתי בקבוצה היום.

"לפני המלנומה," המשיך ג'וליוס. "זה המפתח. לכולנו מצפה עונש מוות – אני יודע שאתם משלמים לי הרבה כדי לשמוע הכרזות מעודדות כאלה – אבל לחוות את זה כמשהו המקבל אישור, חותמת ואפילו תאריך – הדבר הזה בהחלט משך את שימת לבי. המלנומה נתנה לי תחושת שחרור מוזרה, והיא קשורה מאוד לחשיפה העצמית שלי היום. אולי זו הסיבה לרצון שלי במטפל שותף – מישהו אובייקטיבי שיוכל לוודא שאני ממשיך לפעול על פי מיטב האינטרסים שלכם."

ג'וליוס השתתק. אחר כך הוסיף, "ציינתי לעצמי שאיש מכם לא הגיב קודם, כשדיברתי על כך שהיום אתם טיפלתם בי."

ומקץ עוד כמה רגעי שתיקה הוסיף, "ועדיין אינכם מגיבים. אתם מבינים, משום כך אני מצטער שלא היה לי היום שותף להנחיה. מאז ומעולם האמנתי שאם מתרחש משהו גדול ולא מדברים עליו, אי אפשר לעבוד גם על שום דבר חשוב אחר. תפקידי להסיר מכשולים; הדבר האחרון שאני רוצה הוא להיות מכשול בעצמי. ובכן, קשה לי לחרוג מתוך עצמי, אבל אני מרגיש שאתם מתחמקים ממני, ובמילים אחרות, מתחמקים מהמחלה הממארת שלי."

בוני אמרה, "אני רוצה לדון במה שקורה לך; אבל אני לא רוצה לגרום לך כאב."

אחרים הסכימו לדבריה.

"נכון, עכשיו הנחת את האצבע על הדבר האמיתי. הקשיבו היטב למה שאני אומר: יש רק דרך אחת שבה תוכלו לפגוע בי – והיא לנתק את עצמכם ממני. קשה לדבר עם מישהו שסובל ממחלה סופנית – אני יודע. לאנשים יש נטייה לנהוג זהירות; הם לא יודעים מה הדבר הנכון לומר."

"זה נכון גם לגבי," אמר טוני. "אני לא יודע מה לומר, אבל אנסה להישאר איתך."

"אני חש בכך, טוני."

"האם זה נכון," שאל פיליפ, "שאנשים פוחדים מקשר עם חולה משום שהם לא רוצים להתעמת עם המוות המצפה לכל אחד ואחד מהם?"

ג'וליוס הינהן. "זה נשמע חשוב, פיליפ. בוא נבדוק את הדברים כאן." אילו אמר זאת מישהו אחר ולא פיליפ, היה ג'וליוס שואל בלי ספק אם הוא

מביע את רגשותיו שלו. אך בשלב זה הוא ביקש רק לחזק את דבריו של פיליפ. הוא סקר את הקבוצה בציפייה לתגובה.

"אולי," אמרה בוני, "יש משהו במה שפיליפ אמר, כי בזמן האחרון היו לי כמה סיוטים בלילה, כאילו מישהו מנסה להרוג אותי, ואחר כך בא הסיוט שתיארתי – הניסיון לתפוס רכבת מתפרקת."

"אני יודע שמתחת לפני השטח אני פוחד הרבה יותר מתמיד," אמר סטיוארט. "אחד מחברי לטניס הוא רופא עור, ובחודש האחרון ביקשתי ממנו פעמיים לבדוק את אחת השומות שלי. אני חושב הרבה על מלנומה."

"ג'וליוס," אמרה פאם, "אני חושבת עליך הרבה מאז סיפרת לי על המלנומה שלך. יש משהו במה ששמעתי על הקשיחות שלי כלפי גברים, אבל אתה החריג העיקרי – אתה האדם היקר ביותר שהכרתי. כן, אני באמת חשה צורך להגן עליך. כך הרגשתי כשפיליפ הציק לך. חשבתי – ואני עדיין חושבת – שהוא נהג באכזריות ובחוסר רגישות. והשאלה אם אני מודעת יותר למותי שלי – כן, זה בהחלט ייתכן, אבל אני לא מודעת לכך. אני יכולה לומר לך, שאני מחפשת לומר לך דברי נחמה. אתמול בלילה קראתי משהו מעניין, קטע מזיכרונותיו של נבוקוב, 'דַּבֵּר, זיכרון' המתאר את החיים כניצוץ בין שני מאגרי אפֵלה זהים, האפלה שקדמה להולדתנו, והאפלה שלאחר מותנו. וכמה מוזר, שאנו מוטרדים כל כך מהאפלה השנייה, ולא מוטרדים כמעט מן הראשונה. משום מה מצאתי בדברים מרגוע גדול, ומיד סימנתי אותם כדי לתת אותם לך."

"זו מתנה, פאם. תודה. זו מחשבה יוצאת מן הכלל. אכן זו מחשבה מרגיעה, אבל אני לא יודע בדיוק מדוע. נוח לי יותר עם המאגר הראשון, שלפני הלידה – הוא נראה ידידותי יותר – אולי הוא מלא הבטחה, פוטנציאל של הדברים שיבואו."

"המחשבה הזאת," אמר פיליפ, "הרגיעה גם את שופנהאואר, שאגב, אין ספק שנבוקוב נטל ממנו את הדברים. שופנהאואר אמר כי לאחר המוות נחזור להיות מה שהיינו לפני הלידה, ואחר כך הוכיח שלא ייתכן כי יש יותר מסוג אחד של ריק."

לג'וליוס לא היתה שהות להשיב. פאם נעצה בפיליפ את מבטיה הנזעמים והטיחה בתגובה: "ברגע זה קיבלנו דוגמה מושלמת לכך שרצונך להיות יועץ הוא בדיחה מפלצתית. אנחנו בעיצומו של עיסוק ברגשות עדינים, ומה שחשוב לך ביותר, הדבר היחיד החשוב לדעתך הוא הדיוק

שבייחוס. אתה חושב ששופנהאואר אמר פעם משהו דומה פחות או יותר. אז מה? לעזאזל!"

פיליפ עצם את עיניו והחל לצטט, "'אדם מוצא את עצמו, לתדהמתו כי רבה, מתקיים לפתע לאחר אלפי שנים של אי קיום; הוא חי לזמן מה; ואחר כך שוב מגיע תורה של תקופה ממושכת לא פחות, שבה הוא חייב לחדול מלהתקיים.' למדתי בעל פה קטעים רבים מדבריו של שופנהאואר: הקטע השלישי במסה שלו 'עוד הערות על דוקטרינת היוהרה של הקיום'. זה מספיק מעורפל בשבילך?"

"ילדים, ילדים, די לריב," אמרה בוני בקול גבוה ורם.

"את משתחררת, בוני. זה מוצא חן בעיני," אמר טוני.

"יש למישהו עוד רגשות?" שאל ג'וליוס.

"אני לא רוצה להיקלע לחילופי האש האלה. מוציאים כאן תותחים כבדים," אמר גיל.

"כן," אמר סטיוארט. "אף אחד מהם לא יכול להחמיץ הזדמנות לדקור את האחר. פיליפ חייב להגיב על כל מה שנאמר במשפט של שופנהאואר, ופאם לא יכולה להתאפק ולהחמיץ הזדמנות לכנות את פיליפ בדיחה מפלצתית."

"לא אמרתי שהוא בדיחה מפלצתית. אמרתי..."

"רדי מזה, פאם. את מתעסקת בקטנות. את יודעת למה התכוונתי," עמד סטיוארט על דעתו. "וחוץ מזה, הניפוח של עניין נבוקוב – הוא לא לעניין, פאם. את משמיצה את הגיבור שלו ואחר כך משבחת מישהו אחר ששואל דברים משופנהאואר. מה כל כך רע בכך שפיליפ מעמיד אותך במקומך? מה הפשע הגדול בכך שהוא ציין ששופנהאואר קדם למישהו אחר?"

"אני חייב לומר משהו," אמר טוני. "בדרך כלל אני לא יודע מי הבחורים האלה – לפחות לא נבו... נובו?"

"נבוקוב," אמרה פאם בקול הרך ששמרה במיוחד לטוני. "הוא סופר רוסי גדול. אולי שמעת על הרומן שלו 'לוליטה'."

"כן, ראיתי את הסרט. בדיבורים מהסוג הזה אני נכנס למעגל קסמים – האי ידיעה גורמת לי להרגיש טיפש, אז אני נסגר, ואחר כך אני מרגיש עוד יותר טיפש. אני חייב לנסות לשבור את המעגל הזה ולדבר." הוא פנה אל ג'וליוס, "אם כך, אם אתה רוצה שנענה על השאלה שלך בעניין הרגשות,

זה אחד הרגשות האלה – טיפשות. ויש עוד רגש, למשל, כשהוא אמר, 'זה מספיק מעורפל בשבילך?' קלטתי קצת מהשיניים של פיליפ – הן חדות, ממש חדות. ועוד רגשות כלפי פאם," טוני פנה לעברה, "פאם, את בחורה כלבבי – את ממש מוצאת חן בעיני, אבל אני חייב להגיד לך משהו: בחיי שלא הייתי רוצה שתכעסי עלי."

"אני מקשיבה," אמרה פאם.

"ו... ו..." אמר טוני, "שכחתי את הדבר הכי חשוב שרציתי להגיד – כל הוויכוח הזה הוריד אותנו מהמסלול. דיברנו על כך שאולי אנחנו מגוננים עליך או מתחמקים ממך, ג'וליוס. אבל עם פאם ופיליפ ירדנו מהר מהנושא. אז שוב אנחנו מתחמקים ממך?"

"אתה יודע, אני לא חש בכך כרגע. כשאנחנו עובדים באינטימיות כמו ברגע הזה, לעולם איננו נשארים על מסלול אחד. זרם המחשבות גולש לכיוונים חדשים. ואגב," ג'וליוס פנה אל פיליפ, "אני משתמש בביטוי הזה – אינטימיות – בכוונה תחילה. אני חושב שהזעם שלך – שכולנו ראינו אותו מתפרץ כאן בפעם הראשונה – הוא אכן סימן לאינטימיות. נדמה לי שפאם חשובה לך מספיק כדי שתכעס עליה."

ג'וליוס ידע שפיליפ אינו מתכוון להשיב על כך מיוזמתו, ודחק בו. "פיליפ?"

פיליפ נד בראשו והשיב, "אינני יודע איך לבחון את ההנחה שלך. אבל יש משהו אחר שהייתי רוצה לומר. אני מודה שכמו פאם, גם אני מחפש דברי ניחומים, או לפחות דברים רלוונטיים לומר לך. פעלתי על פי המנהג של שופנהאואר, לסיים כל יום בקריאה מכתבי אפיקטטוס או מהאוּפַנישָׁדוֹת." פיליפ העיף מבט לעבר טוני. "אפיקטטוס היה פילוסוף רומי מהמאה השנייה, והאופנישדות הן טקסט הינדי עתיק. לפני כמה לילות קראתי קטע של אפיקטטוס, שמצאתי בו ערך: העתקתי אותו – תירגמתי אותו תרגום חופשי מלטינית לשפת ימינו." פיליפ הושיט את ידו לתיקו וחילק עותקים לכל הנוכחים. אחר כך, בעיניים עצומות, ציטט את הקטע מתוך הזיכרון:

כאשר בעת שיט ספינה מטילה עוגן, אתה יוצא להביא מים ולאסוף מעט שורשים וצדפים לאורך החוף. אך עליך להתמקד בספינה ולהביט בלא הרף סביב, שמא בכל רגע יזעיק אדון הספינה את

הצוות. אז עליך להישמע לקריאה ולהשליך הכול, שאם לא כן, ינהגו בך כבצאן שכובלים ומשליכים אל המחסנים.

הוא הדין בחיי אדם. ואם יש לך אישה וילדים במקום צדפים ושורשים, דבר לא ימנע ממך לקחתם. אך אם האדון קורא, רוץ אל הספינה, זנח כל אותם דברים בלא להביט לאחור. ואם לגיל זקנה הגעת, אל לך להרחיק לכת מן הספינה, שמא יקרא האדון, ולא תהיה מוכן.

פיליפ סיים והושיט את ידיו כמבקש לומר, "אלה הדברים."

הקבוצה עיינה בקטע. החברים היו מבולבלים. סטיוארט שבר את הדממה, "אני מנסה, אבל, פיליפ, אינני מבין. מה הערך שבדברים עבור ג'וליוס? או עבורנו?"

ג'וליוס הביט בשעונו. "לצערי זמננו תם. ובכל זאת הרשו לי לנהוג מנהג מורה ולציין דבר אחד. לא אחת אני בוחן דברים או מעשים משתי נקודות מבט – מבחינת תוכנם ומבחינת התהליך. בדברי על תהליך, כוונתי למה שהוא אומר לנו על אופי היחסים בין הצדדים המעורבים. כמוך, סטיוארט, לא הבנתי מן הרגע הראשון את תוכן המסר של פיליפ: עלי ללמוד אותו ואולי התוכן יהיה נושא לפגישה אחרת. אבל אני יודע משהו על התהליך. מה שאני יודע, פיליפ, הוא שאתה כמו פאם, חשבתם עלי, רציתם לתת לי מתנה, ועשית מאמצים גדולים לשם כך. למדת את הקטע בעל פה, הכנת עותקים. ומה פירוש כל זה? הוא בוודאי משקף דאגה מצדך אלי. איך אני מתייחס לכך? דאגתך נוגעת ללבי, אני מעריך אותה, ואני מצפה לימים שבהם תוכל להביע את דאגתך במילותיך שלך."